

Konjunkturutsiktene

Litt om økonomi og arbeidsmarked

1. Konjunkturvurdering
2. Internasjonal økonomi
3. Oljemarkedet
4. Norsk økonomi
5. Arbeidsmarkedet

Mai 2019

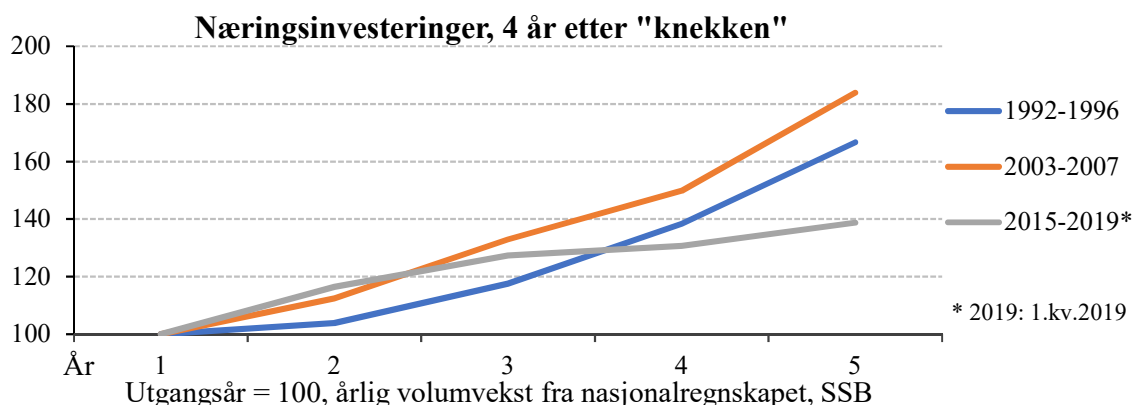
1. KONJUNKTURVURDERING

I forbindelse med fremleggelse av revidert nasjonalbudsjett for 2019, har LO utarbeidet konjunkturvurderingen samt prognosene for 2019 og 2020 ved hjelp av en makroøkonomisk modell NAM (Norwegian Aggregate Model). Noen av prognosene fra LO utgis også i budsjettokumentene.

Norsk økonomi fortsetter den svake oppgangen, men våre prognoser reflekterer usikkerhet om hvor lenge den varer. For neste år anslår vi en vekst i fastlandsøkonomien omtrent på linje med den underliggende trendveksten. Får vi rett i dette, har oppgangen flatet ut på relativt høye ledighetsnivåer og uten at vi har opplevd presstendenser i økonomien.

En årsak til at oppgangen er så vidt svak og muligens også kortvarig er blant annet at husholdningenes gjeld er rekordhøy i en periode med renteoppgang. Konsum og boliginvesteringene vil da bidra mindre. Dette er et resultat av at det er lave renter som har fått et hovedansvar for å stimulere økonomien i Norge og ellers i verden etter finanskrisen i 2008. Konjunkturstyring gjennom rentesettingen innebærer kraftig gjeldsoppbygging i husholdningene og overdreven boligprisvekst i dårlige tider. Gode tider må da benyttes for å bygge ned gjeldsbelastningen hvis vi skal unngå nye finanskriser. Det hadde vært å foretrekke om finanspolitikken hadde tatt et større ansvar.

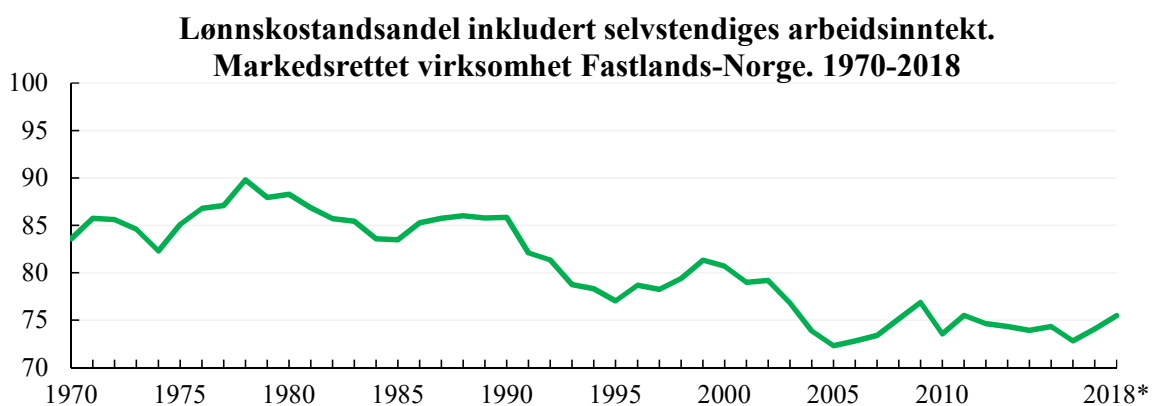
Som et resultat av svak etterspørsel investeres det lite i ny næringsvirksomhet. Lave renter påvirker i svært liten grad investeringsviljen i næringslivet. Det må høyere etterspørsel til. Figuren viser investeringsaktiviteten i oppgangskonjunktoren vi er inne i nå sammenliknet med tidligere oppganger.

I tillegg bidrar ny teknologi, digitalisering og mulighetene for å flytte verdiskaping og overskudd til skatteparadiser til maktforskyvning og monopoler. Konsekvensen er at en større del av verdiskapingen ikke havner som inntekt, hverken til arbeidstakere eller staten. Det gir også små incentiver for eierne å reinvestere overskuddene i økt produksjonskapasitet og nye arbeidsplasser. Figuren under viser hvordan arbeidernes andel av verdiskapingen

har blitt redusert med over ti prosentpoeng de siste 30 årene. Formidable verdier har dermed blitt omfordelt til eierne som i liten grad kanaliserer dette tilbake til økonomien som økt etterspørsel.

Også IMF påpeker nå en tendens til økt markedsrettet virksomhet i store innovative foretak, og uttrykker også en bekymring for at utviklingen kan dempe vekst, investeringer og fremtidig innovasjon. Det vil redusere arbeidstakernes andel av verdiskapingen og gjøre det vanskeligere for sentralbankene å stimulere etterspørselen. Rentevåpenet ser ut til å ha mistet sin kraft i en verden med moderat etterspørselsvekst og lav lønnsvekst og inflasjon, altså det motsatte av 1970 tallets «stagflasjon» - inflasjon uten vekst.

* Anslag

Kilde: SSB og TBU

Dette skader jobbskapingen. Sammen med høy arbeidsinnvandring og økte kompetansekrav har dette skapt et todelt arbeidsmarked i Norge. Sysselsettingsveksten har vært relativt sterk i en periode og brakt sysselsettingsandelen i befolkningen opp fra de lave nivåene vi har opplevd etter finanskrisen og oljenedturen, men i fjor sommer stoppet den opp. Sysselsettingsandelen har ligget om lag uendret siden da.

Det todelte arbeidsmarkedet reflekteres i at sysselsettingsveksten er konsentrert rundt noen få sykliske næringer, dominert av innvandrere. Andelen av befolkningen uten jobb holder seg derimot stabil på et relativt høyt nivå, og vi har problemer med å inkludere unge og de med lavere kvalifikasjoner inn i arbeidslivet. Perioden med oppgang burde ha ført til en sterkere integrering i arbeidslivet blant slike grupper.

Det som er spesielt i denne oppgangsperioden er den særskilte sysselsettingsveksten blant ikke-bosatte innvandrere, dvs de som antas å være i Norge i mindre enn seks måneder. Nesten én femtedel av økningen i antall lønntakere fra 1. kvartal 2018 til 1. kvartal 2019 kom blant personer som ikke er bosatt i Norge. Resten av økningen fordelte seg jevnt mellom andre innvandrere og befolkningen for øvrig.

2. INTERNASJONAL ØKONOMI

Veksten i internasjonal økonomi har bremsset opp. Den globale veksten var på nær 4 pst i 2017, men falt til 3,2 pst i siste halvår 2018, drevet av svakere vekst både i Europa, Kina og framvoksende økonomier. Veksten i Euroområdet og Storbritannia er svak, mens den er fortsatt sterk i USA og Sverige. Kina forventes å få en noe svakere utvikling, men veksten er fortsatt høy sammenliknet med alle andre viktige handelspartnere, og Kina vil snart gå forbi USA målt i BNP. Børsene har gjeninnhentet fjorårets fall, men er fortsatt nervøse. Lav prisvekst og lave forventninger om prisvekst hindrer renteoppgang og tilbakevending mot mer normale nivåer, med unntak av USA. IMF angir økte konflikter knyttet til handel som en hovedårsak til nedgangen. Det ser ut nå at dragkampen og spenningen fortsetter.

I vår konjunkturanalyse, legger vi følgende til grunn:

	2018	2019*	2020*
BNP-vekst			
Handelspartnere	2,3	2,3	1,7
Prisvekst			
Euroområdet	1,7	1,4	1,6

3. OLJEMARKEDET

Oljeprisen gjeninnhentet seg etter oljepriskollapsen og nådde området 70-80 dollar per fat i 2018, men falt så tilbake etter en sterk økning i oljeproduksjonen i USA. På tross av sterk global vekst i oljekonsumet som nådde 100 millioner fat per dag i 2018, fikk vi en prisnedgang mot slutten av 2018. I løpet av 2019 har oljeprisen gjeninnhentet seg og er igjen over 70 dollar per fat. Den siste tiden har økte amerikanske sanksjoner mot Iran, med sanksjoner mot alle som kjøper iransk olje ført til ytterligere oppgang. EU, Kina og Russland støtter ikke Trumps sanksjoner, og den reelle virkningen gjenstår å se.

Fundamentalt sett er imidlertid oljemarkedet i god balanse. Selv med noe svakere vekst ute, er det balanse mellom globalt tilbud og global etterspørsel. OPEC har ledig produksjonskapasitet og kan reagere dersom markedet strammer seg til. Om Opec og Russland ønsker det, kan de også fylle på med olje i en grad som holder økningen i skiferolje i sjakk, da denne har svak lønnsomhet under 50 dollar per fat. Det er rimelig å legge til grunn en oljepris i området 50-80 dollar per fat.

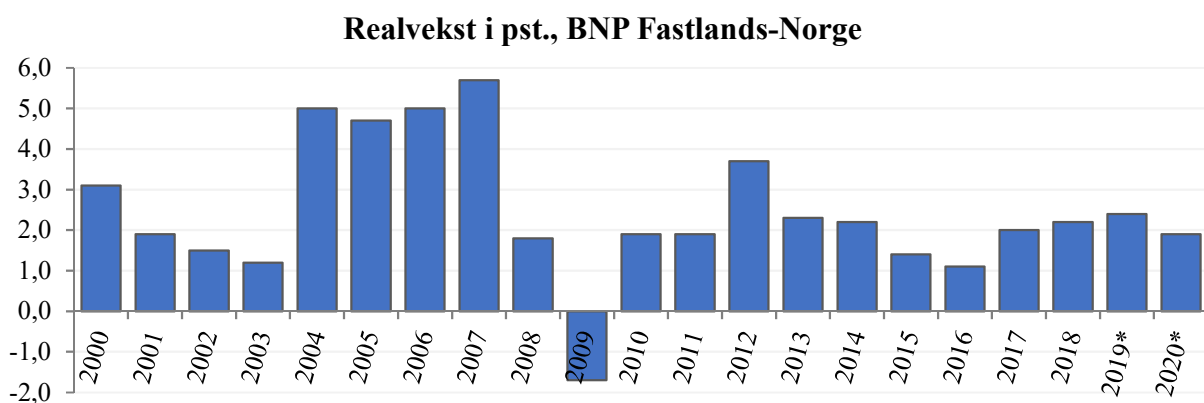
I vår konjunkturanalyse, legger vi teknisk følgende til grunn:

	2018	2019*	2020*
Oljepriser (USD per fat)	71	66	65

4. NORSK ØKONOMI

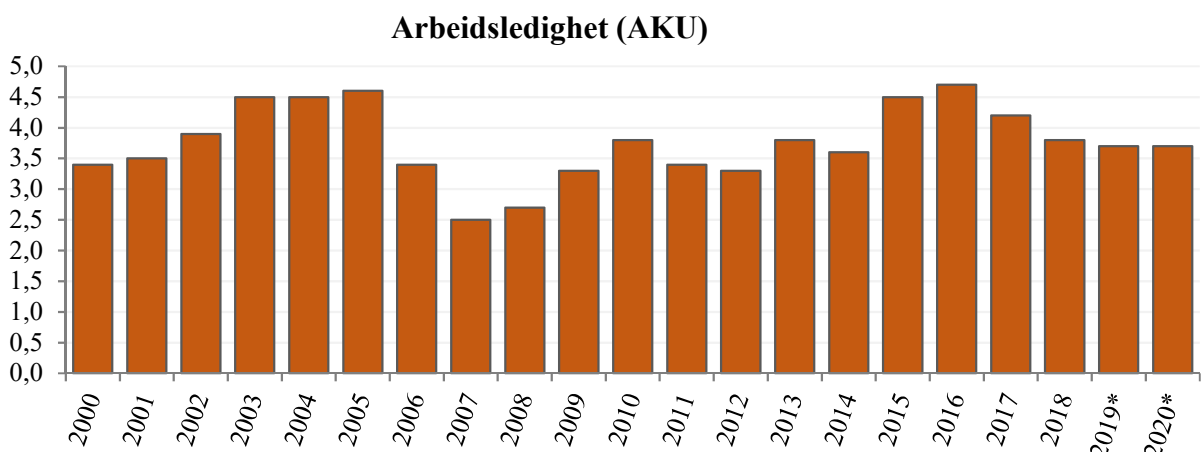
Hovedbildet

Etter konjunkturbunnen ble nådd rundt årsskiftet 2016/2017, gikk norsk økonomi inn i en oppgangskonjunktur. Eftervirkninger av ekspansiv finanspolitikk, svak kronekurs og lave renter har bidratt til oppgangen. I motsetning til de fleste tidligere konjunkturoppganger, har veksten i inneværende oppgangsperiode vært meget moderat og til dels svak - så vidt høyere enn den anslåtte trendveksten for fastlands-BNP. Ifølge vår analyse vil oppgangen i norsk økonomi stoppe opp allerede neste år med en vekstrate som er om lag på den anslåtte trendveksten.

*Kilde: Nasjonalregnskapstall fra SSB. *2019 og *2020: anslag fra LO*

Fravær av en sterk konjunkturoppgang har ført til at arbeidsledigheten bare har gått sakte ned, men flater nå ut til et fremdeles relativt høyt nivå.

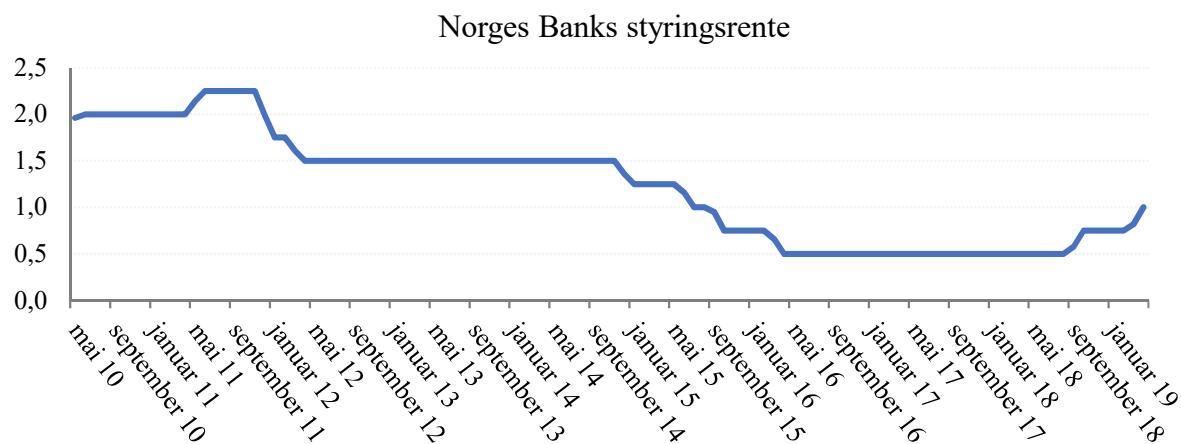

*Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene fra SSB. *2019 og *2020: anslag fra LO*

Politiske forutsetninger

Norsk økonomi er nå nær konjunkturnøytral situasjon. Mye av oppgangen vi har bak oss var preget av ekspansiv finanspolitikk, lave renter og lønnsmoderasjon.

Gjennom fjoråret har finanspolitikken blitt mer nøytral. I revidert nasjonalbudsjett har regjeringen nedjustert oljepengebruken for 2018, og legger opp til et merforbruk på nesten 7 milliarder i 2019, sammenliknet med anslagene i nasjonalbudsjettet. Norges Bank har allerede økt renta to ganger, og det forventes flere rentehevinger framover. Disse drivkreftene ser dermed ut til å gi nøytrale eller kontraktive impulser i årene som kommer.

LOs anslag om offentlig konsum og investering samt pengemarkedsrente:

	2018	2019*	2020*
Offentlig konsum (%-vekst)	1,8	1,7	1,7
Offentlig investering (%-vekst)	6,6	1,7	1,4
Pengemarkedsrente (%-nivå)	1,1	1,4	1,9

Etterspørselen fra husholdningene

Husholdningene konsum blir løftet av høyere realinntekter i 2018. Likevel er konsumveksten lavere enn man forventer i en oppgangsperiode. Vi anslår en konsumvekst i husholdningene på 2,4 prosent i år og 2,2 prosent i 2020. Lav til moderat lønnsvekst de siste årene og høyere renter bidrar til moderat konsumvekst. Renteoppgangen i fjor og hittil i år, og forventningene om ytterligere rentehevinger framover vil dempe husholdningenes konsum i tiden framover. Den kraftige gjeldsveksten har dempet seg, men gjeldsbelastningen er på et historisk høyt nivå. Rentebelastningen som i mange år har vært på et forholdsvis lavt nivå er nå økende, og flere husholdninger vil kunne få problemer i årene som kommer. Dette trekker i retning av økt sparing og lavere konsum. Veksten i forbrukslån har vært rekordhøy de siste årene, men forbrukslån står fortsatt kun for 3 prosent av husholdningenes gjeld. Nye krav som innføres i år til banker som tilbyr slike lån vil kunne redusere forbrukslånsveksten, men vil trolig få lite å si for husholdningenes gjeldsbelastning totalt sett.

Veksten i husholdningsinntekten har i de siste årene vært drevet av inntektsveksten i de eldre og middelaldrende husholdningene. Pensjonsreformen

har gitt mange mulighet til å ta ut pensjon kombinert med arbeid, og dette bidrar til realveksten. Siden det kan antas at denne gruppen har en høyere sparing enn befolkningen som helhet, bidrar dette til den høyere spareraten vi har sett de siste årene, og trekker samtidig i retning av en lavere konsumvekst enn hva inntektsveksten isolert sett ville tilsi. Husholdningenes varekonsum har hatt svak utvikling de siste par årene, mens veksten i tjenester har hatt ligget stabilt. Denne trenden kan også ses i sammenheng med utviklingen i sysselsettingen i varehandelen.

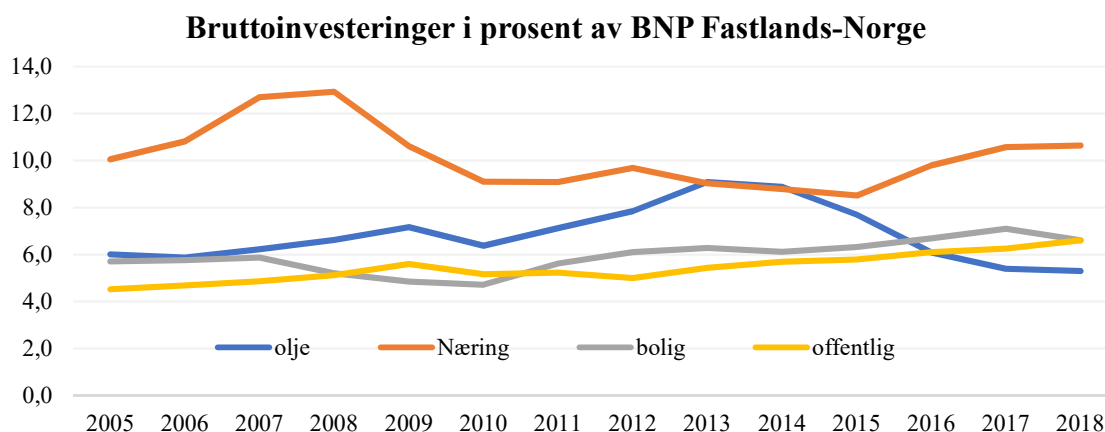
Moderat investeringsvekst

Den kraftige nedgangen i oljeprisen fra 2014 til 2016 førte til at petroleumsinvesteringene falt med hele 30 prosent fra 2013 til 2017. Fallet i investeringer reduserte etterspørselen etter investeringsvarer- og tjenester som etter hvert ga klart lavere priser på innsatsfaktorene i utvinningsnæringen. Kombinasjonen av høyere oljepriser og lavere kostnader utløste en rekke nye investeringsprosjekter på norsk sokkel i 2017 og 2018. Dette bidro til at petroleumsinvesteringene økte med 3,3 prosent i 2018 sammenliknet med året før. I inneværende år ventes en sterk gjenoppheving (en markert vekst på 12,5 pst.) i oljeinvesteringene før de flater ut i 2020.

Vi ser for oss en forsiktig oppgang i boligprisene nominelt sett i 2019 og 2020 som følge av at boligmarkedet fortsatt vil ha en nokså god balanse mellom etterspørsel og tilbud. Befolkningsveksten, og dermed veksten i etterspørselen etter bolig, vil øke mindre framover enn i årene før omslaget i boligmarkedet. En svak utvikling i realboligprisene vil legge en demper på boliginvesteringene framover. Vi legger til grunn at boliginvesteringene vil stige men i et svært moderat tempo.

Vi forventer at veksten i næringsinvesteringene fortsatt vil være moderat. Dette skyldes at høyere renter, et nøytralt/svakt konjunkturbilde innenlands og svak vekst internasjonalt vil legge en demper på næringsinvesteringene i årene framover.

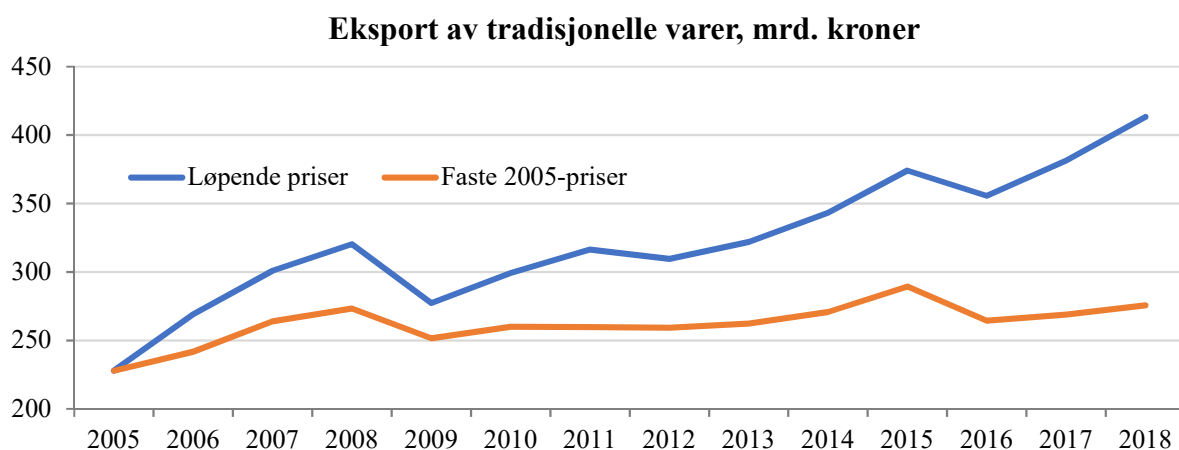
Samlet sett ventes fortsatt beskjedne vekstimpulsene fra investeringssiden, med unntak av petroleumsinvesteringene.

Kilde: SSB, Nasjonalregnskapet

Sterkere vekstimpulser fra eksporten uteblir

Etter en stor nedgang i 2016 har eksporten av tradisjonelle varer tatt seg opp gjennom 2017 og 2018. Mens volumet av tradisjonell vareeksport økte svært moderat på årsbasis i 2017 og 2018, steg prisindeksen for samlet eksport av tradisjonelle varer med 5 til 6 prosent hvert av de to årene. Kronesvekkelsen bidro til at prisveksten var bredt basert. Med andre ord, har vi hatt lite bidrag fra den tradisjonelle eksporten til den konjunkturoppgangen vi har bak oss.

Kilde: SSB

Med utsikt til svakere vekst internasjonalt, tilsier det fortsatt beskjedne vekstimpulser fra eksporten sin side framover.

Tabell: LOs konjunkturanslag for 2019 og 2020

	2019	2020
Økonomisk vekst:		
- BNP fastlands-Norge	2,4	1,9
Konsum:		
- Privat konsum	2,4	2,2
- Offentlig konsum	1,7	1,7
Bruttoinvesteringer:		
- Fastlands Norge	2,8	1,6
- Oljeinvesteringer	12,5	0,0
Eksport:		
- tradisjonelle varer	3,4	3,3
Arbeidsmarkedet:		
- Sysselsetting	1,4	0,8
- Arbeidsledighetsrate	3,7	3,7
Priser:		
- konsumpris (KPI)	2,6	2,0

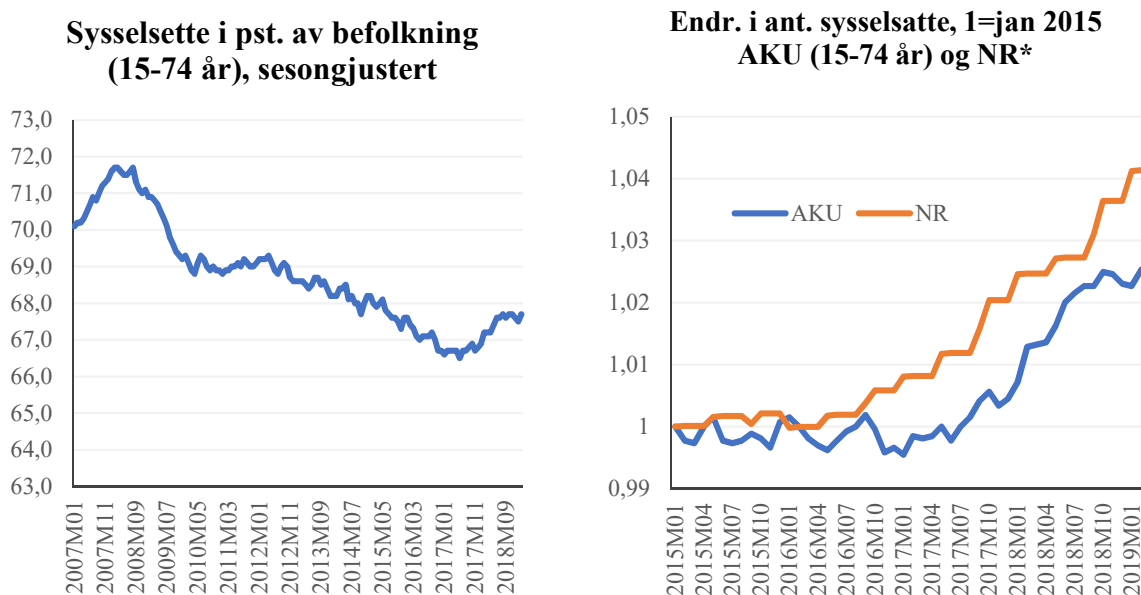
5. ARBEIDSMARKEDET

Økningen i andelen sysselsatte har stoppet opp, og ligget om lag uendret siden sommeren 2018. Antall lønnstakere som ikke er registrert bosatt i Norge har økt, og bidratt til vekst særlig innen bygg og anlegg, industri og forretningsmessig tjenesteyting (som inkluderer utleie av arbeidskraft). Andelen sysselsatte innvandrere har økt mer enn i befolkningen for øvrig. Arbeidsmarkedspolitikken som føres i Norge er mindre aktiv enn i mange andre land.

Oppgangen i sysselsetting har flatet ut

Andelen sysselsatte (15-74 år) gikk opp med 0,8 prosentpoeng fra 2017 til 2018, etter å ha falt med 4,8 prosentpoeng i perioden 2008-2017.

Sesongjusterte tall viser at økningen kom i begynnelsen av perioden, og at andelen sysselsatte har vært om lag uendret siden juni 2018. Også antall sysselsatte, målt ved SSBs arbeidsundersøkelse (AKU), har endret seg lite siden i fjor sommer. Dette bildet varierer imidlertid avhengig av hvilken statistikk en ser på, noe som har sammenheng med hvem som teller med i statistikken.

Kilde: SSB, Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) og Nasjonalregnskapet (NR)

* Sesongjusterte kvartalstall for NR og sesongjusterte månedstall (3 mnd. glidende snitt) for AKU

Ikke-bosatte lønnstakere bidrar sterkt til næringene som vokser mest

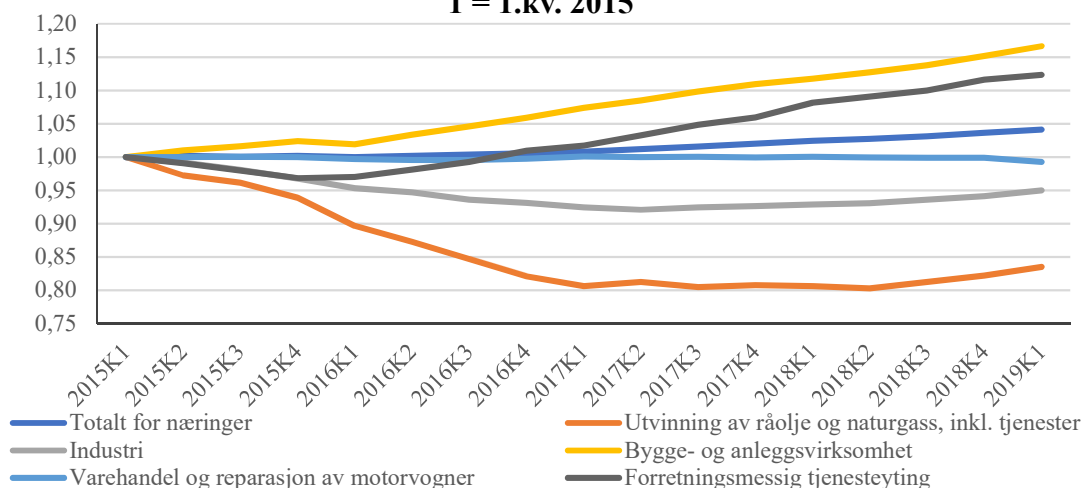
AKU er basert på personer som er registrert bosatt i Norge.¹ Nasjonalregnskapet derimot, dekker all sysselsetting i innenlandske virksomheter, uavhengig av om

¹ AKU omfatter også bosatte i Norge som jobber i utlandet

den sysselsatte er registrert bosatt i Norge eller ikke.² Sesongjusterte tall fra Nasjonalregnskapet viser at antall sysselsatte økte med 13 700 (0,5 pst) fra 4. kvartal 2018 til 1. kvartal 2019.

Sammenlignet med et år tidligere økte antall sysselsatte med 45 400 (1,6 pst) i 1. kvartal 2019. Økningen var størst innen bygg og anlegg (opp 4,4 pst), industri (opp 2,3 pst) og forretningsmessig tjenesteyting (opp 3,8 pst).

Endring i antall sysselsatte, utvalgte næringer.
1 = 1.kv. 2015

Kilde: SSB, Nasjonalregnskapet, sesongjusterte kvartalstall

Bygg og anlegg har over tid bidratt mye til sysselsettingsveksten i Norge. Fra 2016 til 2018 sto denne næringen for 28 pst. av økningen i antall sysselsatte, til tross for at bare 8 pst. av alle sysselsatte jobbet innen bygg og anlegg. Også forretningsmessig tjenesteyting, der utleie av arbeidskraft er den største undernæringen, har hatt en langt sterkere vekst enn næringens størrelse skulle tilsi. En femtedel av sysselsettingsøkningen fra 2016 til 2018 kom innen forretningsmessig tjenesteyting, til tross for at i underkant av 5 pst. av befolkningen er sysselsatt her.

Industrien har bak seg en periode med nedgang i antall sysselsatte. Fra 2014 til 2017 falt sysselsettingen med 9 pst. I 2018 økte industrisysselsettingen noe, og sesongjusterte tall for 1. kvartal viste en fortsatt økning. Det er særlig produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner som bidrar til veksten.

Utviklingen i antall lønnstakere gir et nyttig bakgrunnsbilde som delvis forklarer den ulike utviklingen i AKU og Nasjonalregnskapet.³ Denne statistikken viser at

² Personer som er innleide fra utenlandske virksomheter inngår ikke. Personer som kommer sammen med sin utenlandske virksomhet på oppdrag som varer under 12 måneder omtales som tjenesteytere og inngår heller ikke i sysselsettingstallene i nasjonalregnskapet. Produksjonen som disse virksomhetene utfører i Norge regnes i nasjonalregnskapet som import.

³ Nasjonalregnskapet og statistikk over antall lønnstakere har samme hovedkilde (a-ordningen)

nesten én femtedel av økningen i antall lønntakere fra 1. kvartal 2018 til 1. kvartal 2019 kom blant personer som ikke er bosatt i Norge. Resten av økningen fordelte seg jevnt mellom andre innvandrere og befolkningen for øvrig.

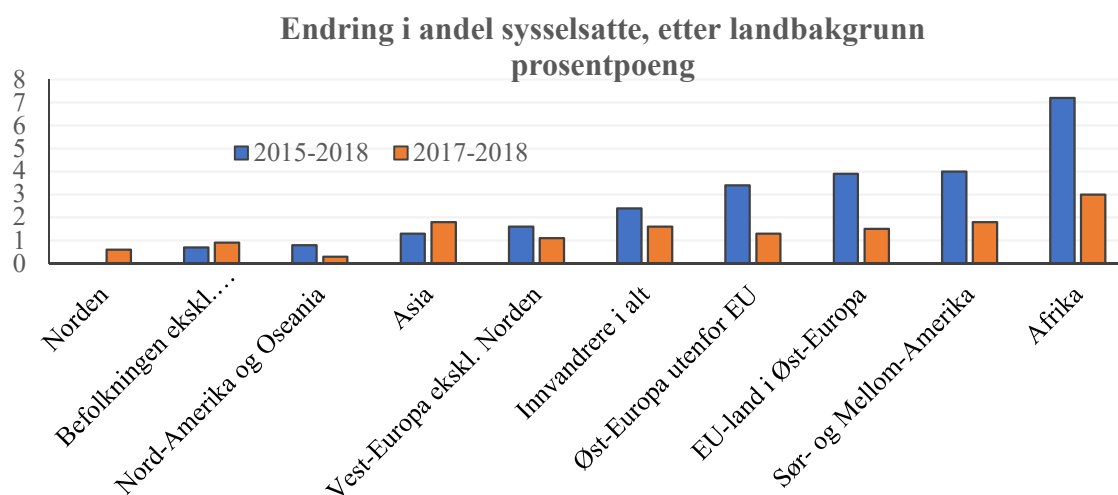
Innen bygg og anlegg, industri og forretningsmessig tjenesteyting (inkl. utleie av arbeidskraft), kom 39 pst. av økningen blant personer som ikke er bosatt i Norge.

Høyere andel sysselsatte blant innvandrere

Innvandringen til Norge har gått ned, og i 2018 var nettoinnvandringen (innvandring – utvandring) på 18 100 personer. Det er det laveste siden 2004 – da EU ble utvidet med åtte land i Øst-Europa. Samtidig som nettoinnvandringen blant bosatte går ned, øker sysselsettingen blant innvandrere og også antall lønntakere som ikke er bosatte går opp.

Andelen sysselsatte er lavere blant bosatte innvandrere enn befolkningen for øvrig, men registerbasert statistikk viser at forskjellen har blitt mindre de siste årene. Fra 2015 til 2018 økte andelen sysselsatte innvandrere⁴ med 2,4 prosentpoeng, mens andelen i befolkningen for øvrig økte med 0,7 prosentpoeng.

Særlig sterk har økningen vært blant innvandrere med bakgrunn fra afrikanske land, opp 7,2 prosentpoeng siden 2015. Økningen har kommet i alle aldersgrupper og blant begge kjønn, men mest blant menn. Personer fra Afrika har fortsatt den laveste sysselsettingsandelen når en grupperer befolkningen etter landbakgrunn (48 pst). Innvandrere fra Afrika er overrepresentert i de yrkene der deltidsarbeid er mye utbredt, og har i gjennomsnitt lavere arbeidstid enn befolkningen for øvrig.

Kilde: Registerbasert statistikk, SSB

⁴ 15-74 år

Innvandrere er overrepresentert i yrker uten krav til formell utdanning, og det er store variasjoner i yrke etter landbakgrunn.

<i>Pst-andel som jobber i ulike yrkesgrupper, etter landbakgrunn</i>	Befolkningen ekskl. innv.	Innvandrere i alt	EU-land i Øst-Europa	Afrika
Ledere	9,6	4,2	2,4	1,3
Akademiske yrker	26,3	17,4	8,0	10,8
Høyskole- og militære yrker	16,9	9,6	5,6	6,2
Kontoryrker	6,8	5,9	4,9	6,1
Salgs- og serviceyrker	21,8	25,5	14,5	40,1
Håndverkere	7,7	12,7	29,0	3,6
Prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere. mv.	5,9	8,8	13,6	11,3
Renholdere, hjelpearbeidere mv.	3,5	14,4	19,6	19,7

Kilde: Registerbasert statistikk, SSB

I tillegg til de bosatte innvandrerne, kommer lønnstakere som ikke er bosatt i Norge. Ifølge registerbasert statistikk var det i 90 100 lønnstakere som ikke var bosatt i Norge i 2018,⁵ 7 pst. flere enn året før. Nær halvparten av lønnstakerne som ikke er bosatt jobbet innen bygg og anlegg eller utleie av arbeidskraft, og 82 pst. av økningen siden 2017 kom i disse to næringene.

Det store flertallet av lønnstakerne som ikke er registrert bosatt kommer fra EU-land i Øst-Europa (62 pst) eller Norden (21 pst). Fra 2017 til 2018 var det en nedgang i antallet fra Norden (ned 9 pst) og en sterk økning fra EU øst (opp 18 pst). 84 pst. av lønnstakerne som ikke er bosatt i Norge er menn, og hele økningen fra 2017 til 2018 kom blant menn.

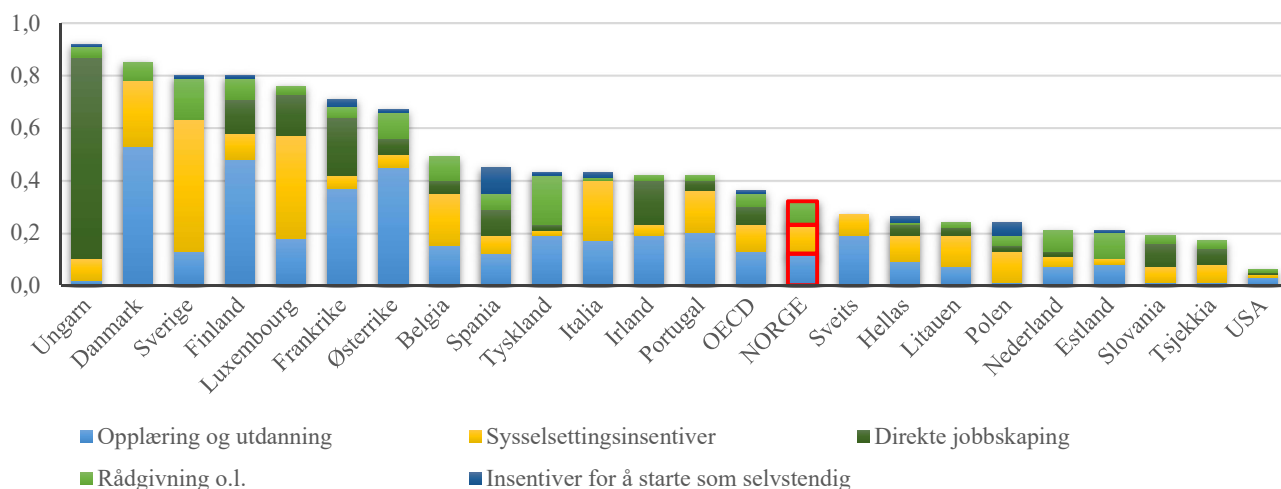
Norge satser mindre på aktiv arbeidsmarkedspolitikk enn snittet i OECD

I Norge har vi stor grad av sentralisert, koordinert lønnsdannelse. I et slikt system er gjerne de høyeste lønningene lavere enn de ellers ville vært, og de laveste lønningene er høyere enn de ellers ville vært. En konsekvens av høyere minstelønnssetninger er at det stilles høyere krav til arbeidstakernes kompetanse, noe som krever en særskilt satsing på kompetanse.

Høy grad av omstilling krever også en særlig aktiv arbeidsmarkedspolitikk for å bidra til at ledig arbeidskraft flyttes til mer produktive virksomheter, samtidig som ledige med svak kompetanse kan få denne styrket. Internasjonale sammenligninger viser imidlertid at utgifter til aktiv arbeidsmarkedspolitikk målt i pst. av BNP er lavere i Norge enn gjennomsnittet i OECD, og langt lavere enn andre nordiske land.

⁵ Per 4. kvartal

Offentlige utgifter knyttet til aktiv arbeidsmarkedspolitikk, i pst. av BNP (2016)

Kilde: OECD, *Measuring the Digital Transformation* (2019)

Kategorien ‘sysselesettingsinsentiver’ i figuren inkluderer tiltak som for eksempel lønnstilskudd.

Opplæring- og utdanningstiltak utgjør en lavere andel i Norge enn gjennomsnittet i OECD, og langt lavere enn i Danmark og Finland. Også justert for folketallet⁶ fører Norge en mindre aktiv arbeidsmarkedspolitikk enn for eksempel Danmark og Finland.

Slike sammenligninger påvirkes av at ordningene varierer mellom land. Også en lavere arbeidsledighet i Norge enn blant annet Sverige, Danmark og Finland har betydning. Det overordnede bildet er likevel en relativt forsiktig innsats i arbeidsmarkedspolitikken sammenlignet med andre land, særlig sett i lys av den høye omstillingstakten i norsk økonomi.

Til tross for økt sysselsetting i Norge holder andelen unge med registrert nedsatt arbeidsevne seg stabilt høy. I aldersgruppen 25-29 år er 5,8 pst. av befolkningen registrert hos Nav med nedsatt arbeidsevne (mars 2019). Over 40 000 unge under 30 år er registrert med nedsatt arbeidsevne i NAVs statistikk. Mange av de som i dag ikke inkluderes i arbeidsmarkedet mangler fullført videregående opplæring. Dette indikerer behov for en mer aktiv arbeidsmarkedspolitikk, med vekt på kompetansetiltak.

⁶ Offentlige utgifter knyttet til aktiv arbeidsmarkedspolitikk, i pst. av BNP per innbygger